

นางแตงอ่อน : ภาพลักษณ์ ผู้หญิงในวรรณคดีลาว¹

Nang Tang On : Woman's Images in Lao Literature

ร่ำเพย ดาวชะวะ²
Ramphoei Daosawa

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาภาพลักษณ์ของผู้หญิงลาว โดยศึกษาตัวบทเรื่อง “นางแตงอ่อน” ฉบับภาษาลาว ที่เรียบเรียงโดยกรมวรรณคดี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยพบว่า ภาพลักษณ์นางแตงอ่อนใน 3 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ และบุคลิกภาพ นางแตงอ่อนเป็นหญิงที่มีความงดงามทั้งหน้าตา กิริยามารยาท อ่อนน้อมถ่อมตน ด้านสถานภาพและบทบาท นางแตงอ่อนได้ทำหน้าที่เมียและแม่อย่างสมบูรณ์ ซื่อสัตย์ และภักดีต่อผัว และเสียสละเพื่อลูก ส่วนด้านความคิด จิตใจ และการแสดงออก เป็นคนที่มีความคิดรอบคอบ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง กล้าคิดและกล้าตัดสินใจ

Abstract

This article aims to study the image of Laotian women by analyzing a scene in the book “Nang Tang-on,”

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ “ภาพลักษณ์ผู้หญิงในวรรณคดีลาวล้านช้าง” โดยมี รศ.จารุวรรณ ธรรมวัตร เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการ

² นิสิตปริญญาโท สาขาภาษาลาว (เน้นวรรณคดี) คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาพผู้หญิงลาว
ที่มา : <http://www.ubru.ac.th/ccu/webboardlaos/data/imagefiles/49.jpg>

which has been translated into Lao version recently due to the support of Department of Literature, Lao People's Democratic Republic.

Three main features are discussed. 1) Character and appearance: Nang Tang-on is not only a beautiful woman, she also has a kind personality and she acts humbly. 2) Condition and role: She is a devoted wife and mother, fulfilling her duties with care and commitment. 3) Thought, mind and expression: At the same time she remains independent, caring about her environment and is never afraid to speak out and make herself heard if necessary.

ข้อตกลงเบื้องต้น : ผู้เขียนใช้วิธีการปริวรรตบทประพันธ์ลาวที่นำเสนอเป็นตัวอย่างให้เป็นภาษาไทย โดยรักษาการสะกดแบบลาว (ภาษาลาวมีตัวสะกด 8 ตัว คือ ก ฅ ด บ ม ย อ)

เช่น	ภาษาลาว	ภาษาไทย
	ກາມ	กาน
	ກະສັດຕີ	กะสัตตี

บทนำ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน พัฒนาการทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ถูกเสนอผ่านตำนาน พงศาวดาร บันทึกทางประวัติศาสตร์ รวมถึงวรรณคดีที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

ตั้งแต่ ค.ศ. 1353 เมื่อพระเจ้าฟ้างุ้ม สถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นเป็น ปีกแผ่น วรรณคดีกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนระบบการเมือง ระบบความสัมพันธ์ของบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสังคม ความรู้สึกนึกคิดและจารีต ประเพณี ความสัมพันธ์ของบุคคลตั้งแต่ระดับผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง ล้วนแล้วแต่ถูกประกอบสร้าง เสนอ และสะท้อนผ่านวรรณคดี

“วันนะคะดีเขียนสะใหม่อาณาจักรลาวล้านช้างเคยถือกันว่า เป็นวันนะคะดี เขียนที่เก่าแก่ปูฮาน กว่ห่มู่ของชาตลาวเฮา มันกำเนิดขึ้นพ้อมกับกานสะถาปะนา อาณาจักรลาวล้านช้างในทางสะตะวัดที่ 14 และกานชะหยายตัวชบเซาหลงในเมื่อ อาณาจักรลาวล้านช้างถิกแบ่งแยก ในตะหลอดไลยะเวลาปะมาณห้าสะตะวัดตั้งก่า มานั้น วันนะคะดีเขียนลาวได้ชะหยายตัวจะเลินงอกงามขึ้นอย่างหน้าอัดสะจันกาย

เป็นสวนอุทยานวันนะคะดีที่ขึ้นชื่อลือชาและเป็นหน้าเอกอ้างพะเนงใจแก่คนลาว
ทุกทั่วหน้า โดยมีบวันนะกำที่เด่นชัดหลายบดเช่น คำโหวดเจ้าฟ้างุ้ม จำปาสี่ต้น
ท้าวฮุ่ง สินไซ แดงอ่อน เสียวสะหวาด เขียงเหมี้ยง สานลืบพะสุน กาบเมืองพวน
และอื่นๆ บวันนะกำเหล่านั้นยังถือเป็นแบบอย่างอันรุ่งโรจน์ให้แก่กานปะติดแต่ง
กาทบกลาวจนมาถึงทุกวันนี้” (บ่อแสงคำ วงดาลา และคณะ, 1987 : 4-5)

จากคำกล่าวข้างต้น นักวิชาการลาวเห็นพ้องกันว่าวรรณคดีสมัยล้านช้าง
ถือเป็นวรรณคดีที่เก่าแก่และมีความสำคัญ และประชาชนลาวก็มีความภูมิใจกับ
วรรณคดีของชาติเป็นอย่างมาก วรรณคดีที่ปรากฏในสมัยอาณาจักรลาวล้านช้าง
ซึ่งส่วนใหญ่พัฒนาจากวรรณคดีพื้นเมือง (มุขปาฐะ) มีการเล่าสืบต่อมาปากต่อปาก
จนมีการจารลงในใบลาน จึงถือเป็นวรรณคดีเขียนในยุคแรกเริ่ม ด้วยความวุ่นวาย
ทางสังคมการเมืองหลายครั้งทำให้วรรณคดีเหล่านี้สูญหาย ประกอบกับการจารลง
ในใบลานนั้นก็มิใช่อัจฉริยะในความคงทนของวัสดุ จึงต้องมีการคัดลอกต่อๆ จนมี
การตีพิมพ์เผยแพร่ในสมัยต่อๆ มา เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญหายไป

ในตำนานขุนบรม ซึ่งถือเป็นวรรณคดีที่เก่าแก่ และได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด
ในเวลาที่ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ลาว เรื่องนี้แสดงให้เห็นกลุ่มคนแรกเริ่มที่เป็น
บรรพบุรุษของชนชาตินั้น มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ที่ร่วมกันสร้างสังคมร่วมกัน
แม้ชายจะมีบทบาทเป็นผู้ปกครอง แต่ผู้หญิงก็ได้เคียงข้างในการงานต่างๆ
มาโดยตลอด ตั้งแต่การสร้างบ้านเมือง

“แถบฟ้าคืนจึงให้ผู้หนึ่ง ชื่อปู่เฒ่าเยอ ผู้หนึ่งชื่อแม่อย่าง่าม สองคนนี้เป็น
คู่เมียกัน แยกขวานไปก่อน เฒ่าไล่และแม่มด สอขานี้เป็นคู่เมียกัน แยกฟ้าแยกจก
แยกเสียมไปตามหลังเฒ่าเยอ และแม่อย่าง่าม 4 คนนี้จักมาผาบข่มผิเผดผิยักษ์
ผิเสื้อเมือง ผู้ฮ้ายกำแข็ง อันบให้เข้าบ้านเข้าเมือง ก่อนขุนบรมหันแล” (สิลา วีระวง
และนวน อุเทนสัทธา, 1994 : 23)

อย่างไรก็ตาม แม้ตำนานจะกล่าวถึงภาพลักษณ์ผู้หญิงที่มีส่วนช่วยในการ
ร่วมสร้างบ้านเมือง แต่เมื่อสังคมมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น การจำกัดบทบาทหน้าที่
ของผู้หญิงก็เกิดขึ้น เพื่อให้บ้านเมืองมีความสงบสุข และง่ายต่อการปกครอง กฎหมาย
โบราณในระยะเริ่มแรกได้จัดระเบียบสังคมโดยการกำหนดกฎระเบียบให้ปฏิบัติ

ตาม มีทั้งข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติ โดยถือว่าเป็นคำสั่งของแทน ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของคน เช่น มูลตันโต ได้กล่าวถึงความแตกต่างทางร่างกาย ระหว่างหญิงชาย อันนำไปสู่บทบาททางครอบครัวและสังคม

“วันนั้นชาตผู้ยิ่งและชาตผู้ชายในโลกนี้มีวัยบ่เสมอกัน เมื่อยังมีชีวิตนั้นผู้ยิ่งมีแวนเบาว่าผู้ชายตาย แม่นว่าจิตใจก็ดียังแวนเบา แม่นว่าวิตกเยี่ยงใดก็แวนเบา บ่เป็นคำเล็กตาย แม่นว่าตายไปสู่ปอละโลกพายหน้าและละกะถูกไว้ก็ดี กะถูกอันนั้นยังแวนเบาว่ากะถูกผู้ชายตาย ส่วนว่าผู้ชายแม่นว่ายังเป็นกับด้วยชีวิตตนก็หาย ยังแวนหนัก แม่นว่าวิตกแห่งผู้ชายเยี่ยงใดก็ดีแล พิจาละนาเยี่ยงใดก็ดีหากแวนหนัก เป็นที่เฟิงเชือกก็จ้อจำเอา แม่นว่าเขาตายไปสู่ปอละโลกพายหน้าละชาทไว้ก็ยังแต่กะถูกก็ยังหากยังแสนหนักกว่ากะถูกผู้ยิ่งหลาย ตันโตเจริญรุ่งเรืองขึ้น การจำกัดบทบาทหน้าที่ของผู้ยิ่งหลาย” (สำลิต บัวสีสะหวัด, 1992 : 109)

ในคัมภีร์สุวันนะมุขฯ ประมวลกฎหมายในสมัยโบราณ โดยไม่ได้มีกฎหมายที่แน่ชัด เพียงแต่นำเอานิทานมาเป็นคติสอนใจ เช่น นิทานนางตันโต นิทานเวตาล ซึ่งนิทานเหล่านี้เป็นวรรณคดีชั้นยอดของอินเดีย แต่เข้ามามีบทบาทชี้นำสังคมอย่างเห็นได้ชัด ได้กล่าวถึงลักษณะการแต่งงานระหว่างชายหญิง ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ทางสังคมว่า

“อันว่าผัวและเมียผิดกัน ผู้เป็นผัวยังถึงสะพานะอันฮักนั้น ส่วนผู้เป็นเมียนั้น มักอยู่กับด้วยผัวนั้น ย่อมสะแดงเพื่อจักหนีสู่วัน จำเมืองบ่เฟิงตัดคำอันนั้นให้ขาดจากกันได้ และเมื่อใดผัวมันและมันเสียว่าบ่เอาเป็นเมียกุแล ว่าอันนั้นจำเมืองก็ควนให้อะนุยาดถ้อยคำผู้ผัวมันนั้นให้ขาดจากกันแล ดำนานอันนี้ผัวเมียอย่ากหย่ากันแล” (คัมภีร์สุวันนะมุขฯ, 1994 : 24)

กฎหมายว่าด้วยการตัดสินคดีความเรื่องผัวเมียทะเลาะกัน การตัดขาดความเป็นผัวเมียนั้นขึ้นกับว่าผัวไม่ได้มีใจอันรักต่อเมีย และประกาศชัดเจนว่าไม่ต้องการอยู่ด้วยแล้วนั้น ถือว่าสามารถตัดขาดความเป็นผัวเมียได้ แม้เมียจะยังรักผัวอยู่ก็ตาม การพิจารณาของจำเมืองจึงตัดสินโดยถือเอาคำพูดของผัวให้สามารถหย่าขาดกันได้

นอกจากนี้ ในพงศาวดารได้เสนอภาพผู้หญิงที่อยู่ในชนชั้นปกครอง ภาพนางกษัตริย์ที่เลือนราง แต่ในวรรณคดีประเภทนิทานและคำสอน ได้เสนอ

ภาพผู้หญิงที่ชัดเจนทั้งรูปลักษณ์ สกตหรือลักษณะของผู้หญิงมีบุญ ต้องมีทั้งร่างกาย ทั้งงามและไม่งาม แต่เชื่อว่าเป็นลักษณะของผู้มีบุญ ซึ่งจะนำโชคลาภมาสู่ครอบครัว ส่วนคุณสมบัติผู้หญิงที่ดีต้องเป็นกำลังสำคัญของครอบครัว เช่น ทอผ้า ค้าขาย และต้องเก่งในงานบ้านงานเรือน รวมทั้งต้องเคร่งครัดในศีลธรรม มีจิตใจ งาม และซื่อสัตย์ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528 : 101)

ในบทความที่จะกล่าวต่อไปนี้ ต้องการเสนอให้เห็นภาพลักษณ์ของนางแดงอ่อน ในเรื่อง “นางแดงอ่อน” ใน 3 ประเด็น คือ ภาพลักษณ์ด้านรูปลักษณ์และบุคลิกภาพ ด้านสถานภาพและบทบาท และด้านความคิด จิตใจ และการแสดงออก

สาระสังเขปเรื่อง “นางแดงอ่อน”

นางแดงอ่อนเป็นวรรณคดีพื้นเมืองลาว ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและวันเดือนปีที่แต่ง แต่สันนิษฐานว่าแต่งสมัยอาณาจักรลาวล้านช้าง ในหนังสือวรรณคดีลาว (บ่อแสงคำ วาดาลา, 1987 : 243) ได้จัดเรื่องนางแดงอ่อนไว้ในยุคสมัยอาณาจักร ล้านช้าง เพราะมีเนื้อหากล่าวถึงความทุกข์ของผู้หญิง (นางแดงอ่อน) ที่ได้รับผลกระทบจากสังคมศักดินา เช่น การแบ่งชนชั้น ซึ่งไม่แตกต่างจากวรรณคดี เรื่องอื่นๆ ในสมัยเดียวกัน เช่น เรื่องกาละเกด สังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นการแบ่งแบบกว้างๆ เพราะหลักฐานที่จะมาชี้ยืนยันการเกิดขึ้นของวรรณคดีไม่ได้เหลือตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน อาจด้วยภาวะสงครามกับอาณาจักรรอบข้าง ต่อมาจึงนำมาตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม เรียบเรียงและเผยแพร่โดยกรมวรรณคดีลาวแบ่งเนื้อหาออกเป็น “บัน” หรือเป็นตอนมีชื่อตอนกำกับ ทำให้เข้าใจเนื้อหาในช่วงแต่ละตอนได้เป็นอย่างดี เข้าใจว่าการแบ่งบันนี้จะจะมีภายหลังจากการเรียบเรียงมาเพื่อตีพิมพ์เพื่อความสะดวกในการอ่าน นอกจากนี้ บางที่ยังเรียก “พื้นนางแดงอ่อน” คำว่า “พื้น” หมายถึง เรื่องนิทาน ตำนาน และหนังสือเรื่องต่างๆ (สีเวียงแขก กอนนิวง, 2005 : 1017)

เนื้อหาในเรื่องกล่าวถึง นางแดงอ่อนเป็นลูกสาวจระเข้ ได้แต่งงานกับ ท้าวมหาวง ซึ่งครองเมืองโกสี เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองก็ถูกรังเกียจ ด้วยเหตุเป็นคนละ เผ่าพันธุ์กับมนุษย์ รวมถึงเกิดการอิจฉาริษยา เพราะนางแดงอ่อนกำลังตั้งครรภ์

ระหว่างนั้นท้าวมหางได้ออกไปคล้องช้าง ทำให้แม่เฒ่าไวเยะการ่วมกับนางสนมใส่ร้ายสับเปลี่ยนตัวลูกนางแดงอ่อนให้เป็นจระเข้ เมื่อท้าวมหางกลับมาจึงทูลว่านางแดงอ่อนออกลูกเป็นจระเข้ ใส่ร้ายว่านางมีชู้เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน และไม่ถือปฏิบัติตามความเชื่อในการออกคล้องช้าง นางแดงอ่อนจึงถูกล่อออกจากเมืองและเดินทางมาพบพี่ชาย พี่ชายนางแดงอ่อนโกรธแค้นแทนน้องจึงให้จระเข้เข้าไปก่อกวนและจับผู้คนกิน จากนั้นจึงออกบวช ส่วนลูกของนางแดงอ่อนถูกนางไวเยะกานำไปฝังดิน ต่อมาเมืองเพลลิลามาช่วยไว้และตั้งชื่อให้ว่า ท้าวเกดสุริยงยาน ช่วยสอนวิชาคาถาอาคมให้ ต่อมาท้าวเกดสุริยงยานได้ไปเอาม้าของท้าวมหาง ทำให้เกิดการต่อสู้ขึ้นและได้รู้ว่าเป็นพ่อลูกกัน จากนั้นท้าวเกดสุริยงยานได้ออกตามหาแม่ พบว่าแม่ถูกยักษ์หัดจักรแห่งเมืองนั้นทะเลพานลักพาตัวไป เพื่อไปเป็นแม่เลี้ยงให้กับนางปัตทุมมา ลูกเลี้ยงที่เมืองยักษ์ เมื่อตามไปถึงเมืองต่อสู้กันจนท้าวเกดสุริยงยานชนะจึงได้ครองเมืองรวมถึงนางปัตทุมมาด้วย

สังคมในวรรณคดี : บทบาทและสถานภาพผู้หญิง

สังคมเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กัน อาจจะมีกฎระเบียบร่วมกัน เพื่อสร้างความสงบสุข และเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติตัว กฎของสังคมอาจอยู่ในรูปแบบความเชื่อ ประเพณีก็ได้ ซึ่งหากจะวิเคราะห์สังคมก็ต้องแสดงให้เห็นลักษณะโครงสร้างสังคมที่สำคัญ

โครงสร้างสังคม (Social Strucrure) หมายถึง องค์ประกอบของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสังคม ส่วนสถานภาพทางสังคม คือ ฐานะ ตำแหน่ง หรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคม

ในสมัยอาณาจักรลาวล้านช้าง การศึกษาถึงสภาพสังคม รวมถึงโครงสร้างสังคมในสมัยนี้อาศัยหลักฐานทั้งทางประวัติศาสตร์ วรรณคดี และคัมภีร์ทางกฎหมายที่กลุ่มชนชั้นปกครองตั้งกฎไว้ โสภี อุ่นทะยา (2551) ได้ศึกษากฎหมายโบราณลาว และเสนอทัศนะเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมไว้ 2 ส่วน คือ ชนชั้นปกครองและชนชั้นผู้ถูกปกครอง ชนชั้นปกครอง ประกอบด้วย กษัตริย์ เจ้าเมือง ขุนนาง ส่วนผู้ถูกปกครอง ก็เป็นประชาชนทั่วไป อาจเป็นไพร่ ข้อยหรือข้า ก็ได้

ผู้ปกครองมีหน้าที่ดูแลปกครองบ้านเมืองให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย หากมีการก่อกวนที่ต้องปฏิบัตินอกเมืองจะต้องมอบหมายให้เสนาผู้ใหญ่ดูแลเมืองแทน อีกทั้งยังต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบทางประเพณีอย่างเคร่งครัด ให้เกียรติและฟังความเห็นของขุนนางด้วย ตอนที่ท้าวมหางกลับมาจากคล้องช้าง และเหล่าขุนนางต่างเป็นพยานพร้อมหน้ากันว่านางแดงอ่อนมีชู้แน่ ก็ได้ฟังความเพียงข้างเดียว แต่เกิดจากการตรวจสอบข้อมูลจากขุนนาง นางสนมแล้ว จึงได้ตัดสินใจไล่นางออกจากเมือง แม้เมื่อทราบภายหลังว่าตนเข้าข้างคนผิดก็ได้แก้ไขให้ถูกต้อง และสำนึกในความผิดของตน ฉะนั้น การเป็นชนชั้นผู้ปกครองจึงต้องตั้งอยู่ในหลักทศพิธราชธรรม ต้องพิจารณาตัดสินอย่างเป็นธรรม อีกทั้งในยามมีศึกสงคราม ผู้ปกครองก็ต้องไม่นิ่งเฉยปล่อยให้ขุนนางหรือทหารออกไปต่อสู้อย่างเดียว เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ จึงต้องเข้าร่วมรบและแสดงตนว่ามีความสามารถ จะเห็นได้ว่าสถานภาพและความศักดิ์ศรีของผู้ชายนั้น คือ ความสามารถในการปกครองเมือง และการต่อสู้

ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองต้องปฏิบัติตามคำสั่ง และมีหน้าที่จงรักภักดีต่อผู้ปกครอง แต่ในเรื่องนางแดงอ่อนจะเห็นว่า ผู้ถูกปกครองก็ได้อยู่ในกรอบของการเป็นพลเมืองที่ดีเสมอไป แต่นั่นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ทำให้ผู้ถูกปกครองต้องยอมเสี่ยงที่จะกระทำผิด ขุนนางและนางสนม ยอมรับค่าจ้างให้ใส่ร้ายนางแดงอ่อน นอกจากปัจจัยเรื่องเงินแล้ว สำคัญคือว่า นางแดงอ่อนไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่แล้ว เพราะนางเป็นคนต่างเผ่าพันธุ์ ทั้งยังเป็นจระเข้ที่ยศและศักดิ์ต่ำกว่ากลุ่มขุนนาง และนางสนมอีกด้วย ดังนั้น นอกจากชนชั้นที่แบ่งตามอำนาจบารมีแล้ว ยังประกอบไปด้วยชนชั้นที่คนในสังคมแบ่งแยกตัวเองกับสังคมอื่นด้วย

ส่วนนางแดงอ่อน แม้จะอยู่ในชนชั้นปกครอง คือ นางแดงอ่อนเป็นลูกจระเข้ แต่เป็นจระเข้ที่ปกครองเมือง ส่วนนางปัตทุมมาภายหลังได้เป็นลูกเลี้ยงของท้าวหัตถจักร ซึ่งมีเจตนาแน่นอนที่จะให้นางดูแลเมืองต่อไป

“บัดนี้พ่อจักเอาแจ่มเจ้า	เป็นลูกแพงขวัน
พ่อบมีแนวนาม	กิงทงแทนสร้าง
พ่อจักวางเมืองไว้	จอมใจยูแต่ง
สืบเผ่าเชื้อ	สะกุนกว้างแห่งเฮา

ยอยกเจ้า
สายใจกู

เป็นหน่อนั้นทะพาน
อย่าเคื่องคำฮ้อน”

(กรมวรรณคดี, 2507 : 191)

ในขณะที่เดียวกันสถานภาพที่ผู้หญิงได้รับตั้งแต่กำเนิด หรือมีมาภายหลัง ยังไม่มีอิทธิพลพอที่จะทำให้นางมีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่ากับคนอื่น หรือได้รับการยอมรับในฐานะชนชั้นปกครองเพราะชาติกำเนิดได้สร้างคุณลักษณะบางอย่างไว้ในตัวเอง ส่งผลให้ชีวิตของผู้หญิงต้องผูกติดกับความเชื่อเหล่านั้น ดังนั้น สถานภาพของผู้หญิงจึงขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดเป็นสำคัญ ส่วนศักดิ์ศรีขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตัวในกรอบประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดสำคัญในการกำหนดคุณสมบัติของผู้หญิงที่ดี

ภาพลักษณ์นางแดงอ่อน

จากการศึกษา “นางแดงอ่อน” ทำให้เห็นภาพลักษณ์สำคัญ 3 ลักษณะ คือ ด้านรูปลักษณะและบุคลิกภาพ ด้านสถานภาพและบทบาท และด้านความคิด การตัดสินใจ และการแสดงออก

รูปลักษณะและบุคลิกภาพ

ด้านรูปลักษณะ นางแดงอ่อนเป็นผู้หญิงที่รูปโฉมงดงามตามอย่างนางเอก ในวรรณคดี ความงามนี้ทำให้ท้าวมหาวงศ์ตัดสินใจสู่ขอนางมาเป็นคู่ครอง ทั้งที่พบนางเพียงในฝันและให้เหล่าเสนารอติดตามหานาง

ตั้งหากสอยวอยหน้า

คือคำทังแท่ง

ยดทะยั้งล้ำ

โสมเจ้าตั้งเขียน (ยด = ยศ)

อันว่าคอกมป้อง

หางตาแดงคิ้วก่อ่ง

แขนสอกสอย

สีเกี้ยงเก็งเหลา

อันว่าสองขุนเี่ยม

เห็นนางใจซิดาตายแล้ว

เพาะว่าเห็นนาดเนื้อ

งามลั่นลิ้นคน

(กรมวรรณคดี, 1967 : 18)

นอกจากความมั่งคั่งภายนอกแล้ว นางยังรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยนำคำสั่งสอนของพ่อเป็นแนวทางปฏิบัติตัว เมื่อมาอาศัยในเมืองของผัว นางก็ปฏิบัติตามระเบียบจารีต ประเพณีอย่างเคร่งครัด

สถานภาพและบทบาท

ในส่วนครอบครัวบทบาทผู้หญิงในฐานะลูกสาว การปฏิบัติตนต่อบุพการี ในหนังสืออินทนิยานได้กล่าวไว้ว่า

“อันว่าคำพ่อแม่นี้ นักเกรียงไกรนี้ ลูกเอ๋ย
ใฝ่ผู้ยำแยงนบ หากจักเอื้อนเมือหน้า”

(กรมวรรณคดี, 2507 : 1)

กล่าวคือ เมื่อเป็นลูกมีหน้าที่สำคัญ คือ การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ทั้งในยามมีชีวิตอยู่และเสียชีวิตแล้ว จึงจะมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต เช่นเดียวกับ นางแดงอ่อนเมื่อได้ตกลงยอมรับการสู่ขอจากท้าวหมากหวาง พ่อของนางได้สั่งสอน การครองเรือน ในฐานะเมีย ไม่ใช่การปฏิบัติต่อผัวตนคนเดียว แต่รวมถึงครอบครัว พ่อแม่ผัวด้วย ต้องรู้จักจัดการทรัพย์สิน การครองตน ให้รู้จักการแบ่งปัน และการครองใจคน ให้มีน้ำใจต่อคนเสมอเท่าเทียมกัน ทั้งเสน่หาอำมาตย์ นางสนม หรือแม้แต่ข้ารับใช้ของตน

“อันหนึ่งเจ้าจงอุปถากท้าว	ตามฮึดบุญฮาน
กานใดมี	แต่งแปงอย่าค่าน (ค่าน = คร้าน)
อันหนึ่งให้เจ้าแบ่งใจกว้าง	บุ๋นเป็นสามส่วน
คิดถี่ถ้วน	จึงแจ้งชู้อัน
อย่าด่วนฟ้าว	เร็วเฮ้งการกระทำ
ในใจจิต	แบ่งเป็นสามถ้าน
ส่วนหนึ่งแบ่งไปก้า	ปิดตาตนพ่อ พระองค์นั้น
กับทั้งพระแม่เจ้า	บุ๋นกว้างแต่งเมือง พ่อเนอ
อย่าได้ขัดขืนขว้าง	พานคองพูระนาด

ทั้งสนมหนุ่มน้อย
อันหนึ่งให้เจ้าขุนแบ่งไว้
อย่าได้ปากหยาบช้า
ส่วนหนึ่งแบ่งขุนไว้
ฝูงข้าใช้

สาวใช้ช่วงมือ พ่อเนอ
ราชาบุตราด
แข่งเข้มตอบความ พ่อเนอ
เสนาทั้งไฟ
ก็อย่าได้ข่มเหง”

(กรมวรรณคดี, 1967 : 34-35)

นอกจากนี้ ในวัฒนธรรมการปกครองเมืองในอดีต ส่วนใหญ่ผู้ปกครองมิได้มีเมียเพียงคนเดียว แต่ยังสามรถมีเมียเพิ่มได้อีก ประการสำคัญต้องถามความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย หมายถึง คนที่เป็นเมียอยู่ก่อนแล้ว และคนที่ต้องมาใหม่นั้นมีความสมัครใจหรือไม่ ซึ่งเหตุผลของการที่ต้องมีเมียหลายคนนั้น อาจมีหลายสาเหตุ เช่น ต้องการมีลูกสืบทอดราชสมบัติ อีกประการเป็นการส่งเสริมบุญบารมี และขยายอำนาจทางการเมืองด้วย เพราะบางครั้งเมียนั้นได้มานั้นมาจากการทำศึกสงครามก็มี นางแดงอ่อนก็พบเหตุการณ์เดียวกัน เมื่อพ่อท้าวมาหาวงได้ขอให้ท้าวหาวงมีเมียเพิ่มอีก 5 คน นางก็ไม่ได้ขัดข้อง และให้เหตุผลว่า เพราะเป็นบุญที่เคยร่วมสร้างกันมาแต่ชาติก่อนจึงได้มีวาสนามาช่วยคำชูผิวเดียวกัน

“แต่นั้นกะสัดตีน้อย

นางงามแดงอ่อน

ทูนท่อนท้าว

ขุนกว้างพ่อพระรอง

เทือนลูกก็ปงจิตตั้ง

ดอมบาบุตราด จึงแล้ว

หลอนว่าขุนบ่เคยคาดแล้ว

ชีได้มาฮ่วมกัน บ่ฮู้

อันนั้นก็หากขุนเคยสร้าง

นำกันแต่ชาติก่อน

จึงได้แก้วต่อนต้อ

ทั้งห้าพำแพง พ่อเออย

แต่นั้นนางก็ถวายกอนไหว

ปิดตาตนพ่อ

ข้าก็ฝันหลากแท้

คืนนี้เที่ยวจริง พ่อเออย

ฝันว่ายอดช่อฟ้า

พันฟุ้งสะเด็นหัก

เลยเล่าเป็นกะจวนผง

มุ่นไปบ่มีฮู้

มันหากดับแสงเส้า

เสียสีหมองหม่น

จนว่าคนโสกเส้า

สีบ้านบ่เอื้อง แท้แล้ว

ฝันว่าหลายปีได้
อันว่ายอดช่อฟ้า

สังขานแถมถ่าย มานั้น
มะนี้แก้วจึงเฮียง พ่อเอ๋ย”

(กรมวรรณคดี, 1967 : 59)

ส่วนบทบาทในการเป็นแม่ ถึงแม้นางจะพลัดพรากจากลูกตั้งแต่ลูกยังเด็ก แต่เมื่อได้มีโอกาสเจอกัน นางก็เสียสละความสุขส่วนตัว ทั้งที่นางได้รับความทุกข์จากการเนรเทศออกจากเมืองนครสี และไม่ต้องการกลับไปเมืองนั้นอีก แต่เมื่อลูกอ้างว่าเพราะเป็นคำสั่งของพระอินทร์ซึ่งได้ช่วยเหลือลูกของนางไว้ สิ่งให้กลับไปครองเมืองของพ่อ นางจึงต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ลูกได้ขึ้นครองเมือง และยอมเดินทางกลับนครสีอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อนั้นท้าวตอบตัน
อันว่าอินตาเจ้า
ว่าให้คืนคอบห้อง
ลือจักขึ้นคำเจ้า
อันว่าอินทราดเจ้า
แต่นั้นนางบ่ขึ้นคำเจ้า
นางก็ยั้งๆไหล
นางก็คิดคั่งค้อย
ทั้งเล่าเทววงศ์
นางจึงวันทาไหว้
น้องจักพากพี่เจ้า
น้องบ่อยากพากอ้าย
เป็นเพื่อหลานเตียวลุง

خانแม่มาดา
เทโวสอนสั่ง
พายพุนยาไล ว่าอัน
อินตาสอนสั่ง ได้นั้น
สอนแล้วห่อนชิกาย ได้เด
อินตาสอนสั่ง
ใจน้อยบ่อยากเมื่อ
ค้อยคั่งในจิต
ยากก็ใจแสนชั้น
พยาหลุงเลยสั่ง
คืนเข้าสู่เมือง ก่อนแล้ว
ไก่อ่างฮามเห็น พี่เอ๋ย
เนี่ยวเมื่อเมืองพุน.....

(กรมวรรณคดี, 1967 : 100-101)

ความคิด จิตใจและการแสดงออก

เหตุการณ์สำคัญสองครั้งที่ทำให้ชีวิตของนางแดงอ่อนเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ การตัดสินใจแต่งงานกับท้าวมหาวง จุดประสงค์สำคัญก็เพื่อ ยกระดับชนชั้น

ของตนให้ทัดเทียมกับคนอื่น เพราะถือว่า “เพิ่นบ่เห็นชาตฮ้าย เอาเลี้ยงก็ว่าบุนแท้แล้ว” ดังตัวบทที่ว่า

แต่นั้นสีสะเหลียวแก้ว	นางงามต้านก่าว	
คั่นว่าปะบาดเจ้า	ไลให้กับชิน	แท้แล้ว
เฮอันแนวนามเชื้อ	กุมพีสะถานต่ำ	พ่อเอย
ว่าจักเยียวย้าย้อ	แนวเชื้อชาตสูง	ไดลือ
คั่นว่องกะสัดให้	นะคอนสีพะบาด	พายพุ้น
เพิ่นบ่เห็นชาตฮ้าย	เอาเลี้ยงก็ว่าบุน	แท้แล้ว

(กรมวรรณคดี, 2507 : 32-33)

จากบทกลอนข้างต้นจะเห็นว่า นางแดงอ่อนเป็นคนที่มีความคิดที่รอบคอบ การตัดสินใจไม่ใช่เพียงเพื่อความสุขสบายของตนเพียงฝ่ายเดียว แต่ใช้หลักของผู้ปกครองเป็นที่ตั้ง กล่าวคือ คิดถึงส่วนรวมด้วย การตอบรับยอมตีกว่าการปฏิเสธ ซึ่งหากปฏิเสธแล้วอาจเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันก็ได้ เช่น เกิดสงคราม หมายความว่านางได้พิจารณาแล้วว่าการแต่งงานจะนำมาซึ่งผลดีต่อบ้านเมือง เพราะความเป็น “แนวนามเชื้อ กุมพีสะถานต่ำ” แต่มีมนุษย์ซึ่งมีศักดิ์ศรีสูงกว่ามาสู่ขอเป็นเมีย ย่อมเป็นการดีที่จะช่วยยกระดับฐานะทางสังคมด้วย

ส่วนครั้งที่สอง เมื่อนางแดงอ่อนอภิเษกขึ้นเป็นมเหสีของท้าวมหางแล้ว ด้วยความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ถึงแม้นางจะมีรูปลักษณะที่งดงามเหมือนมนุษย์ทั่วไป แต่ทุกคนต่างรู้ว่านางมีเชื้อจะเจืออยู่ ซึ่งจะเข้าเป็นสัตว์ที่ถือเป็นสัตว์เลื้อยคลานที่ต่ำต้อย เป็นที่น่ารังเกียจในสังคมลาว (ซึ่งต่างจากเงือก หรือนาค ซึ่งจะได้รับการยกย่องและถือเป็นสัตว์ที่มีคุณค่า และควรได้รับการบูชา) นางจึงถูกรังเกียจจากนางสนมและผู้คนในวังโดยเฉพาะนางไวยะกา นางไวยะกาต้องการให้ลูกสาวทั้ง 5 ของนางได้เป็นมเหสี จึงวางแผนใส่ร้ายนางแดงอ่อน โดยใช้จุดอ่อนที่เป็นคนต่างเผ่าพันธุ์ กล่าวหาว่าแอบลักลอบมีชู้ ขณะที่ผิวไปคลั่งช้าง และไม่ถือปฏิบัติตามประเพณีของชาวนมนุษย์ นั่นคือ ความเชื่อเกี่ยวกับการคลั่งช้างของผู้ปกครองเมือง ในยามที่เจ้าเมืองต้องออกไปคลั่งช้าง ซึ่งเป็นศิลปศาสตร์ที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของผู้ปกครอง การคลั่งช้างสามารถวัดบุญบารมีของเจ้าเมืองได้ ความสามารถ

ด้านนี้ต้องมีความชำนาญ และเจ้าเมืองต้องมีช้างคู่บารมี เพื่อแสดงอำนาจและความยิ่งใหญ่ เพราะแม้แต่ช้างซึ่งเป็นเจ้าป่า ก็ยังอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ปกครอง ฉะนั้น พิธีกรรมการคล้องช้าง นอกจากผู้คล้องช้างจะต้องปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด ในการเดินทางเข้าป่า จนกระทั่งถึงการคล้องช้างนั้นสำคัญต่อชะตาชีวิตอย่างมาก นอกจากนั้น ผู้ที่อยู่แนวหลังอย่างครอบครัว เมีย และลูกก็มีข้อพึงปฏิบัติเช่นกัน ซึ่งเชื่อกันว่าจะส่งผลต่อผู้ที่ไปคล้องช้าง ข้อปฏิบัติสำหรับลูกและเมียของผู้ที่ออกเรือนเพื่อคล้องช้าง จำเป็นต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นสิริมงคลกับผัว โดยสามารถแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือ ข้อต้องปฏิบัติ และข้อห้ามมิให้ปฏิบัติเด็ดขาด ซึ่งเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางสถานภาพของผู้หญิง ข้อปฏิบัติโดยปรกติของผู้หญิงนั้น เมื่อมีบริบทที่ไม่ได้อยู่กับผัวก็ทำให้ต้องระมัดระวังตัวเองให้ดี โดยนำเงื่อนไขของความซื่อสัตย์และความปลอดภัยเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ห้ามแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ และไม่ปรุงแต่งร่างกายให้สวยงามจนเป็นที่สนใจของชายอื่น ดังนี้

ข้อต้องปฏิบัติ

1. ให้ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีบ้านผีเรือน และเทวดา ก่อนเข้านอน
2. ยามนอนให้นอนกับไม้กระดาน ห้ามนอนบนเสื่อหรือที่นอน
3. การทำความสะอาดบ้าน ห้ามใช้ผ้าปัด หรือสະບັດຜູນ
4. ให้เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ไว้บนบ้าน ไม่ให้กองไว้ที่ใต้ถุน
5. หากมีคนมาเรียก ห้ามขานรับขณะอยู่บนบ้าน ให้ลงจากบ้านแล้วค่อยขานรับได้

และข้อห้ามปฏิบัติเด็ดขาด ดังนี้

1. ห้ามแต่งกายสวยงาม หรือนุ่งผ้าใหม่
2. ห้ามลုပ်ไล่ตัวและผม ด้วยขมิ้น เครื่องหอม แป้งหอม และน้ำมันหอม
3. ห้ามหักไม้ทำฟืนด้วยการใช้เท้าเหยียบ แต่ให้หักด้วยเข่า หรือใช้มีดฟัน
4. ห้ามรับรองคนแปลกหน้า ผู้ที่มีได้เป็นญาติมิตรสนิทขึ้นบนเรือน รวมถึงให้พักอาศัยในบ้าน และห้ามคนในบ้านไปพักค้างคืนที่อื่น หรือบ้านคนอื่น
5. ห้ามคนในบ้านนั่งขวางบันได หรือคร่อมธรณีประตู
6. ห้ามตัดเล็บ และตัดผม
7. ห้ามหวีผม และสระผม

8. ห้ามพูดโกหก ใช้ถ้อยคำหยาบคายหรือดูต่ำ
9. ห้ามร้องรำทำเพลง หรือแสดงอาการเบิกบานใจ
10. ห้ามซัดฟันในเตาออก ให้ฟันฟันเข้าไปในเตา

ในเรื่องนางแดงอ่อนได้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด การไม่ปฏิบัติถือเป็นความผิดร้ายแรง นอกจากนี้ ยังถือเป็นการแข่งผิวที่ออกไป คล้องช้าง ความเชื่อนี้เป็นจุดอ่อนที่ทำให้นางแดงอ่อนต้องพบกับความลำบาก แม้จะเป็นเพียงการใส่ร้ายของนางสนม แต่สิ่งที่เลือกนำมากล่าวถึงเป็นเรื่องความเชื่อ ที่ต้องถือปฏิบัติ ซึ่งมีผลต่อจิตใจ และทำลายความเชื่อแสดงการไม่เคารพ รัก และ ให้เกียรติผิว ดังที่นางแดงอ่อนกล่าวว่า

“อันว่าผ้า	แดงนั้นก็บ่ถือ	
นับแต่คำแดงเหลือง	สีงามคว่นค่า	
บ่เอามาคาดเนื้อ	พันหุ้มห่อทอง	ดอกหนา
อันนี้จุ่มคำต่าง	มะนี้แหวนไม้ปิ่น	
กับทั้งฝูงชู้หมิ่น	บ่มีได้ใส่คิง	พระเอย
เหตวาราชาเจ้า	เดินไฟทิมเวด	
กัวจักเป็นเหตุฮ้าย	พายหน้าแก่พระองค์	แท้แล้ว”

(กรมวรรณคดี, 2507 : 105)

นางแดงอ่อนได้อธิบายให้ผิวฟังว่านางไม่ได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา นั้น แต่เมื่อไม่มีใครรับฟังนาง และได้ตัดสินเนรเทศนางออกจากเมือง นางก็ตัดสินใจที่จะกลับไปอยู่กับพี่ชายของตน

สรุป

ภาพลักษณ์นางแดงอ่อน ซึ่งเป็นตัวละครเอกในวรรณคดีลาวเรื่อง “นางแดงอ่อน” เป็นลักษณะของผู้หญิงที่มีการผสมผสานแบบผู้หญิงกุลสตรี กล่าวคือ การเชื่อถือและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ และจารีตประเพณีอย่าง

เครื่องรัด นางแดงอ่อนได้ทำหน้าที่ของลูกเมีย และแม่อย่างครบถ้วน กล่าวคือ เป็นลูกที่กตัญญู เป็นเมียที่ซื่อสัตย์ และเป็นแม่ที่เสียสละ ในขณะที่เดียวกันก็มีลักษณะของหญิงกล้า เช่น กล้าคิดและตัดสินใจ และสุดท้ายก็ต้องเลือกตัดสินใจเพื่อยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ทั้งบ้านเมือง และครอบครัวมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว นอกจากนี้ จะเห็นว่า ชนชั้นที่แตกต่างและต้องอยู่ในสถานภาพของการเป็นเมียทำให้นางแดงอ่อนไม่สามารถมีอิสระในความคิด การกระทำ เหมือนกับผู้หญิงทั่วไป

นอกจากนี้ยังพบว่า ในวรรณคดีเรื่อง “นางแดงอ่อน” สิ่งสำคัญที่กำหนดชนชั้นและสถานภาพของผู้หญิงในสังคม คือ ความแตกต่างทางเผ่าพันธุ์ ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม “นางแดงอ่อน” ต้องพบกับความลำบากในชีวิต เพราะเกิดเป็นลูกสาวจะเข้ชาติกำเนิดซึ่งต่างจากกลุ่มคนโดยทั่วไป แม้จะเป็นชนชั้นปกครองในสังคมหนึ่ง เมื่อการแต่งงานได้เปลี่ยนสถานภาพของผู้หญิงให้เป็นเมียและแม่ การให้คุณค่าจากสังคมใหม่แม้จะขึ้นอยู่กับความเชื่อและวัฒนธรรมของตน แต่ชาติกำเนิดที่ติดตัวมาทำให้คนผูกติดกับความเชื่อของศักดิ์ศรี มนุษย์ย่อมมีศักดิ์ศรีเหนือสัตว์อื่น ความเป็น “หน่อเนื้อเชื้อกุมพี” ทำให้นางแดงอ่อน เป็นชนชั้นปกครองที่มีศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นหญิงที่ด้อยกว่าผู้หญิงอื่น

อ้างอิง

ภาษาไทย

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2528. พงศาวดารแห่งประเทศลาวคือหลวงพระบาง เวียงจันทร์ เมืองพวน และจำปาสัก. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงเดือน บุนยาวง. 2547. ตัวตนผู้หญิงลาวในงานวรรณกรรม. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โสภี อุ่นทะยา. 2551. กฎหมายโบราณลาว : สังคมลาวปี ค.ศ. 1353-1695. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุชาดา ทวีสิทธิ์. 2547. เพศสภาวะ การทำลายและการค้นหาตัวตน.

กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สุเทพ สุนทรเกสัช. 2540. ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น.

อมรินทร์ ตูลารักษ์. 2550. แม่หญิงในวรรณกรรมลาวร่วมสมัย หลังการปฏิวัติ
ชาติประชาธิปไตย ค.ศ. 1975. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
2549.

ภาษาลาว

กรมวรรณคดี. 1967. นิทานนางแดงอ่อน. นครหลวงเวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.

กรมวรรณคดี. 2507. หนังสืออินทนิยานสอนลูก. พิมพ์ครั้งที่ 3. เวียงจันทน์ :
โรงพิมพ์แห่งรัฐ.

บ่อแสงคำ วงดาลา และคณะ. 1987. วรรณคดีลาว. นครหลวงเวียงจันทน์ : กระทรวง
ศึกษาธิการ สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม.

มะยูรี เหง้าสัวท. 1995. ผู้หญิงลาวในอดีตและปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 3.
เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐวิสาหกิจแห่ง ส.ป.ป ลาว.

สีเวียงแขก กอนนิวง. 2005 วรรณกรรมพาสาลาว. นครหลวงเวียงจันทน์ :
กรมพิมพ์จำหน่าย

อำพนอนลัก อินทวง. 1998. คุณค่าความหมายสงวนความงามของรูปภาพ
ตัวละครแม่หญิงในวรรณคดีล้านช้าง. เวียงจันทน์ : มหาวิทยาลัยแห่งชาติ.

สำลิต บัวสีสะหวัด. 1992. มूलตันไต. เวียงจันทน์ : มุลนิธิโตโยตาประเทศญี่ปุ่น.

สำลิต บัวสีสะหวัด. 1994. คัมภีร์สุวันนะมุกขา. เวียงจันทน์ : กรมวรรณคดี.

สีลา วีระวง และนวน อุเทนศักดิ์. 1994. ตำนานขุนบรมราชาธิราช. เวียงจันทน์ :
โรงพิมพ์แห่งรัฐ.